

AR 2019/20

CEVROINSTITUT

[vysoká škola]

DEMOKRACIE A JEJÍ FORMY

Struktura

- Co je demokracie
- Demokracie a její historie
- Přímá demokracie
- Reprezentativní demokracie
- Moderní demokracie - polyarchie
- Typy a modely demokracie

Filosofické otázky

- Demokracie a svoboda nebo demokracie versus svoboda?
- Vláda lidu, ale jak:
 - a) přímo
 - b) lid jen objektem
 - c) se souhlasem lidu
- Demokracie a její oligarchizace
- Demokracie a ochlokracie
- Demokracie a její efektivita

Demokracie

- Z řečtiny - démos (lid) a kratein (vládnout) - vláda lidu
- 1863 - Abraham Lincoln: „*vláda lidu, prostřednictvím lidu a pro lid*“
 - 1) Vláda vládne se souhlasem lidu
 - 2) Lid se účastní procesu vládnutí (přímo nebo skrze zastupitelské sbory, které volí, příp. si vybírá jinak)
 - 3) Cílem vlády je zajištění obecného blaha všech členů společnosti
- Démos v dnešním pojetí - všichni dospělí občané, kteří jsou si rovni

Tři demokratické transformace (R. Dahl)

První transformace

- 5. stol. př. Kr. - antické městské státy (Athény) - malá homogenní společenství
- přímá demokracie; exkluzivní demokracie
- Navazující tzv. republikánská tradice - Řím a městské státy ve středověké Itálii

Druhá transformace

- 18. a 19. století - spojeno s budováním národních států v Evropě a USA - tedy zpravidla větších, heterogenních státech
- zastupitelská (reprezentativní) demokracie
- dělba moci a omezená vláda
- postupné rozšiřování volebního práva
- vrcholí vznikem tzv. liberální demokracie

Třetí transformace

- přelom 20. a 21. století - inkluzivní demokracie
- globální rozšíření liberální demokracie
- výzvy představují:
 - Další rozvoj demokracie v informačním věku
 - Demokratizace nadnárodních struktur - otázka, zda lze demokracii vůbec realizovat v jiném než národním státě

Athény - příklad klasické (přímé) demokracie

- 4.-5. stol. př. Kr
- zapojení všech občanů do správy věcí veřejných, a to ve formě nezprostředkované.
- Perikles (50.-30. léta 5. stol. př. Kr.) - exkluzivní charakter - pol. práva pouze muži - občané
- nejvyšší orgán Athén - lidový sněm - účast plnoprávných občanů - veškerá moc, včetně voleb stratégů a dalších úředníků (mnozí z nich ale byli losováni)
- řada problémů: převládající účast méně aktivních občanů, nárůst byrokracie, rostoucí počet osob sociálně závislých na státu, otevření prostoru pro schopné demagogy a manipulaci lidových vrstev - Athény v důsledku toho prohrávají v Peloponéské válce - diskreditace uspořádání
- athénská demokracie je navíc nemyslitelná bez existence početné vrstvy otroků, kteří vytvářeli volný čas pro politické aktivity svobodných občanů, a omezeného počtu plnoprávných občanů (max. několik desítek tisíc)

Přímá demokracie v pojetí J.-J. Rousseaua

- rozhraní přímé a zastupitelské formy, avšak blíže formě první
- politická obec vzniká *společenskou smlouvou*, po jejímž uzavření musí jednotlivec všechna svá přirozená práva odevzdat ve prospěch společenství
- představa *obecné vůle* (*volonté generale*), která je společná celému politickému společenství, je vždy správná, neomylná a každý se jí musí bezpodmínečně podřít
- společenství má svou aktivní i pasivní dimenzi: participaci svobodných občanů a zároveň jejich poddanství - občané se podřizují zákonům, které sami spoluvytvořili
- koncept *lidové suverenity* - jediná a nedělitelná, týká se celého lidu - podmínkou je participace všech a vyžaduje tedy existenci relativně malých státních celků – republik - protiklad reprezentativní vlády (Locke)
- Marx a marxisté jdou ještě dále - diktatura proletariátu - skutečná demokracie namísto demokracie „buržoazní“: imperativní mandát, plebiscity, samospráva komun...
- Tzv. nová levice - tzv. participativní demokracie postavená na samosprávných společenstvích, ve kterých se občané přímo podílejí na rozhodování hlavních institucí

Přímá demokracie v moderní době

- v žádné moderní (ani postmoderní) společnosti se nestala skutečností
- důvody:
 1. velikost území a počet obyvatel, které v podstatě brání technické realizovatelnosti
 2. složitost otázek, o kterých se v moderních demokraciích rozhoduje a které vyžadují přítomnost expertního posouzení
 3. absence přímé odpovědnosti za rozhodnutí lidu
 4. neustálé snižování politické participace - riziko převahy dobře organizované menšiny
- v řadě moderních demokracií se však prvky a techniky přímé užívají jako doplněk, a to někdy i velmi významný a často užívaný

Techniky přímé demokracii v zastupitelských systémech

- referenda - nejběžnější technika
 - různé formy: obligatorní / fakultativní; konzultativní / závazné; celostátní / regionální / lokální; iniciované zdola / shora
 - Nejčastěji ve Švýcarsku - průměrně 4 celostátní referenda ročně + další referenda kantonální či místní; řada oblastí přímo vyžaduje konání referenda (např. změny ústavy)
 - Častá jsou referenda i v zemích jako je např. Itálie, Francie, Irsko nebo Dánsko
 - V poslední době častá referenda o otázkách spojených s evropskou integrací (vstup do EU, Maastricht, evropská ústavní smlouva, euro...)
- lidové iniciativy - iniciování referenda zdola (peticí, podpisovou akcí)
- iniciování nového hlasování – voleb (recall)
 - V zásadě jen tam, kde jsou politici voleni většinovým hlasováním (např. některé kantony ve Švýcarsku nebo státy v USA) a kde existuje přímá odpovědnost a vazba mezi zvolenými a voliči
- tzv. primární volby (primárky) - výběr kandidátů do voleb za přímé účasti členů stran, jejich sympatizantů nebo dokonce všech voličů (z USA se postupně rozšiřují do dalších zemí)

Reprezentativní (zastupitelská) demokracie

- lid nositelem veškeré moci, kterou však nevykonává přímo, nýbrž prostřednictvím volených zástupců */spojeno např. s Johnem Lockem, který také zastával tzv. smluvní teorii státu, ovšem člověk se touto smlouvou svých práv nevzdával navždy, ale jen na omezené období (v zásadě období volební); dalšími teoretiky jsou Robert Dahl, ale i Aristoteles se svým konceptem smíšené vlády/*
- Děla moci do tří složek: zákonodárné, výkonné a soudní
- Zástupci dostávají určitý vymezený prostor pro autonomní rozhodování; lid však v žádném případě nepřenáší na zástupce svoji suverenitu, pouze se zavazuje, že bude respektovat vůli parlamentu jako vůli svoji
- parlament je nejen zástupcem, ale také reprezentantem lidu
- dvoustupňový model rozhodování - klíčovou roli hrají politické strany, mobilizující voliče, agregující zájmy jednotlivých skupin, přispívající k artikulaci požadavků a potřeb a podílející se na výběru politické reprezentace

Moderní demokracie

- Robert Dahl - hledání označení pro soudobý stav západních systémů, které se významně odlišují od demokratického ideálu - tzv. polyarchie (tento pojem se ale v politické vědě příliš nevžil a i autor jej opustil)
- Později se tedy pokusil definovat základní kritéria a instituce nutné pro to, abychom mohli pol. systém označit za plně demokratický

Instituce	Kritéria
Volení úředníci	Volební rovnost
Svobodné, spravedlivé a časté volby	Účinná participace
Všeobecné volební právo	Pochopení založené na informacích
Právo být volen	Kontrola programu démosem
Svoboda projevu	Univerzálnost
Alternativní zdroje informací	
Svoboda shromažďování a sdružování	

AR 2019/20

CEVROINSTITUT
[vysoká škola]

TYPY DEMOKRACIE

Struktura

- Co je demokracie
- Demokracie a její historie
- Přímá demokracie
- Reprezentativní demokracie
- Moderní demokracie - polyarchie
- Typy a modely demokracie

Filosofické otázky

- Demokracie a svoboda nebo demokracie versus svoboda?
- Vláda lidu, ale jak:
 - a) přímo
 - b) lid jen objektem
 - c) se souhlasem lidu
- Demokracie a její oligarchizace
- Demokracie a ochlokracie
- Demokracie a její efektivita

Demokracie

- Z řečtiny - démos (lid) a kratein (vládnout) - vláda lidu
- 1863 - Abraham Lincoln: „*vláda lidu, prostřednictvím lidu a pro lid*“
 - 1) Vláda vládne se souhlasem lidu
 - 2) Lid se účastní procesu vládnutí (přímo nebo skrze zastupitelské sbory, které volí, příp. si vybírá jinak)
 - 3) Cílem vlády je zajištění obecného blaha všech členů společnosti
- Démos v dnešním pojetí - všichni dospělí občané, kteří jsou si rovni

Tři demokratické transformace (R. Dahl)

První transformace

- 5. stol. př. Kr. - antické městské státy (Athény) - malá homogenní společenství
- přímá demokracie; exkluzivní demokracie
- Navazující tzv. republikánská tradice - Řím a městské státy ve středověké Itálii

Druhá transformace

- 18. a 19. století - spojeno s budováním národních států v Evropě a USA - tedy zpravidla větších, heterogenních státech
- zastupitelská (reprezentativní) demokracie
- dělba moci a omezená vláda
- postupné rozšiřování volebního práva
- vrcholí vznikem tzv. liberální demokracie

Třetí transformace

- přelom 20. a 21. století - inkluzivní demokracie
- globální rozšíření liberální demokracie
- výzvy představují:
 - Další rozvoj demokracie v informačním věku
 - Demokratizace nadnárodních struktur - otázka, zda lze demokracii vůbec realizovat v jiném než národním státě

Athény - příklad klasické (přímé) demokracie

- 4.-5. stol. př. Kr
- zapojení všech občanů do správy věcí veřejných, a to ve formě nezprostředkované.
- Perikles (50.-30. léta 5. stol. př. Kr.) - exkluzivní charakter - pol. práva pouze muži - občané
- nejvyšší orgán Athén - lidový sněm - účast plnoprávných občanů - veškerá moc, včetně voleb stratégů a dalších úředníků (mnozí z nich ale byli losováni)
- řada problémů: převládající účast méně aktivních občanů, nárůst byrokracie, rostoucí počet osob sociálně závislých na státu, otevření prostoru pro schopné demagogy a manipulaci lidových vrstev - Athény v důsledku toho prohrávají v Peloponéské válce - diskreditace uspořádání
- athénská demokracie je navíc nemyslitelná bez existence početné vrstvy otroků, kteří vytvářeli volný čas pro politické aktivity svobodných občanů, a omezeného počtu plnoprávných občanů (max. několik desítek tisíc)

Přímá demokracie v pojetí J.-J. Rousseaua

- rozhraní přímé a zastupitelské formy, avšak blíže formě první
- politická obec vzniká *společenskou smlouvou*, po jejímž uzavření musí jednotlivec všechna svá přirozená práva odevzdat ve prospěch společenství
- představa *obecné vůle* (*volonté generale*), která je společná celému politickému společenství, je vždy správná, neomylná a každý se jí musí bezpodmínečně podřít
- společenství má svou aktivní i pasivní dimenzi: participaci svobodných občanů a zároveň jejich poddanství - občané se podřizují zákonům, které sami spoluvytvořili
- koncept *lidové suverenity* - jediná a nedělitelná, týká se celého lidu - podmínkou je participace všech a vyžaduje tedy existenci relativně malých státních celků – republik - protiklad reprezentativní vlády (Locke)
- Marx a marxisté jdou ještě dále - diktatura proletariátu - skutečná demokracie namísto demokracie „buržoazní“: imperativní mandát, plebiscity, samospráva komun...
- Tzv. nová levice - tzv. participativní demokracie postavená na samosprávných společenstvích, ve kterých se občané přímo podílejí na rozhodování hlavních institucí

Přímá demokracie v moderní době

- v žádné moderní (ani postmoderní) společnosti se nestala skutečností
- důvody:
 1. velikost území a počet obyvatel, které v podstatě brání technické realizovatelnosti
 2. složitost otázek, o kterých se v moderních demokraciích rozhoduje a které vyžadují přítomnost expertního posouzení
 3. absence přímé odpovědnosti za rozhodnutí lidu
 4. neustálé snižování politické participace - riziko převahy dobře organizované menšiny
- v řadě moderních demokracií se však prvky a techniky přímé užívají jako doplněk, a to někdy i velmi významný a často užívaný

Techniky přímé demokracii v zastupitelských systémech

- referenda - nejběžnější technika
 - různé formy: obligatorní / fakultativní; konzultativní / závazné; celostátní / regionální / lokální; iniciované zdola / shora
 - Nejčastěji ve Švýcarsku - průměrně 4 celostátní referenda ročně + další referenda kantonální či místní; řada oblastí přímo vyžaduje konání referenda (např. změny ústavy)
 - Častá jsou referenda i v zemích jako je např. Itálie, Francie, Irsko nebo Dánsko
 - V poslední době častá referenda o otázkách spojených s evropskou integrací (vstup do EU, Maastricht, evropská ústavní smlouva, euro...)
- lidové iniciativy - iniciování referenda zdola (peticí, podpisovou akcí)
- iniciování nového hlasování – voleb (recall)
 - V zásadě jen tam, kde jsou politici voleni většinovým hlasováním (např. některé kantony ve Švýcarsku nebo státy v USA) a kde existuje přímá odpovědnost a vazba mezi zvolenými a voliči
- tzv. primární volby (primárky) - výběr kandidátů do voleb za přímé účasti členů stran, jejich sympatizantů nebo dokonce všech voličů (z USA se postupně rozšiřují do dalších zemí)

Reprezentativní (zastupitelská) demokracie

- lid nositelem veškeré moci, kterou však nevykonává přímo, nýbrž prostřednictvím volených zástupců */spojeno např. s Johnem Lockem, který také zastával tzv. smluvní teorii státu, ovšem člověk se touto smlouvou svých práv nevzdával navždy, ale jen na omezené období (v zásadě období volební); dalšími teoretiky jsou Robert Dahl, ale i Aristoteles se svým konceptem smíšené vlády/*
- Děla moci do tří složek: zákonodárné, výkonné a soudní
- Zástupci dostávají určitý vymezený prostor pro autonomní rozhodování; lid však v žádném případě nepřenáší na zástupce svoji suverenitu, pouze se zavazuje, že bude respektovat vůli parlamentu jako vůli svoji
- parlament je nejen zástupcem, ale také reprezentantem lidu
- dvoustupňový model rozhodování - klíčovou roli hrají politické strany, mobilizující voliče, agregující zájmy jednotlivých skupin, přispívající k artikulaci požadavků a potřeb a podílející se na výběru politické reprezentace

Moderní demokracie

- Robert Dahl - hledání označení pro pro soudobý stav západních systémů, které se významně odlišují od demokratického ideálu - tzv. polyarchie (tento pojem se ale v politické vědě příliš nevžil a i autor jej opustil)
- Později se tedy pokusil definovat základní kritéria a instituce nutné pro to, abychom mohli pol. systém označit za plně demokratický

Instituce	Kritéria
Volení úředníci	Volební rovnost
Svobodné, spravedlivé a časté volby	Účinná participace
Všeobecné volební právo	Pochopení založené na informacích
Právo být volen	Kontrola programu démosem
Svoboda projevu	Univerzálnost
Alternativní zdroje informací	
Svoboda shromažďování a sdružování	

AR 2019-20

CEVROINSTITUT

[vysoká škola]

TYPY DEMOKRACIE

Typy demokracie

- Spor reprezentativnosti a akceschopnosti (efektivity) – obojího nelze dosáhnout ve stejné míře
 - *příklad rozhodnutí Ústavního soudu ČR o neústavnosti částí novelizovaného volebního zákona z roku 2001*
- Žádná ze zemí nemá některý typ v čisté podobě!!!
- **Reprezentativnost** se pojí s typem **konsensuálním**, kde převládá řešení konfliktů kompromisem, založeným na širokém podílu na rozhodování a konkurenci různých mocenských center (vč. decentralizace) - *příkladem je Švýcarsko, Nizozemsko, Belgie nebo některé severské země*
- **Akceschopnost** je spojena se systémem **westminsterským, neboli většinovým**, pro který je typické majoritní řešení konfliktů - většina vyhrává a prosazuje svůj názor, program - *příkladem je V. Británie nebo Francie*

Typy demokracie

- Dlouhodobá diskuse mezi odborníky, kde neexistuje konsensus v otázce univerzality toho či onoho typu
- Důležitá otázka při rozhodování o volbě a vhodnosti jednoho z typů pro konkrétní zemi - homogenita nebo heterogenita (segmentace) společnosti
 - v segmentované společnosti je vhodnější akcent na reprezentativnost a tudíž spíše konsensuálním typ
 - v homogenní společnosti může být aplikován model westminsterský

Typy demokracie dle Arenda Lijpharta

Konsensuální	Westminsterský
Velká koalice	Jednobarevná vláda
Rozptýlení moci	Převaha vlády
Bikameralismus	Monokameralismus
Multipartismus	Bipartismus
Více témat	Jedno téma
Poměrný volební systém	Většinový volební systém
Federace (decentralizace)	Unitární stát
Psaná ústava	Nepsaná ústava
Korporativismus	Pluralismus
Nezávislost centr. banka	Závislost centr. banky

AR 2019-20

CEVROINSTITUT
[vysoká škola]

VLÁDNÍ SYSTÉMY / FORMY VLÁDY V DEMOKRACII

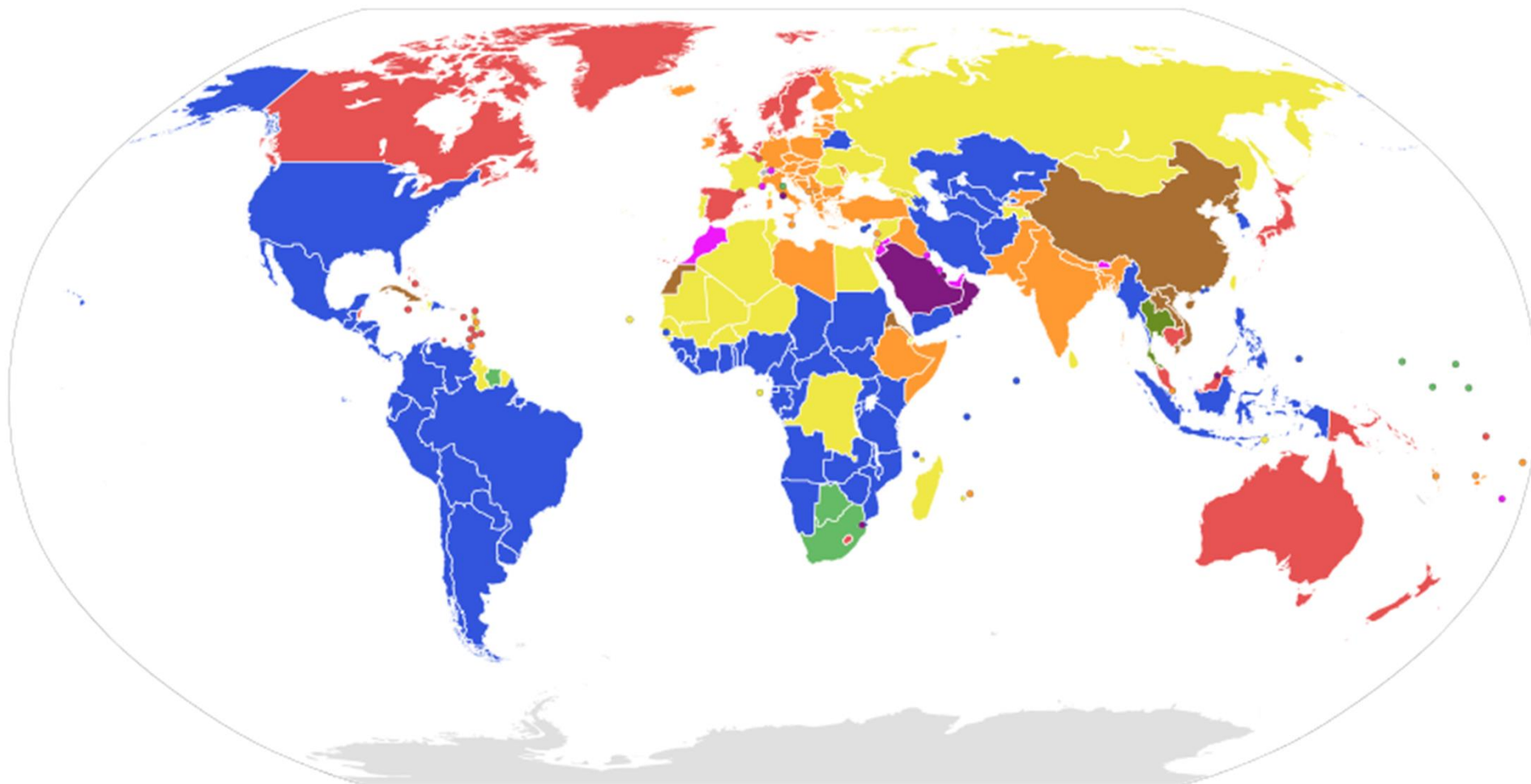
Dělba moci

- Dlouhá tradice v evropském politickém myšlení
(Aristoteles, Cicero, sv. Tomáš Akvinský, středověk, reformace, Locke...)
- Horizontální (Ch.-L. de Montesquieu)
 - *Výkonná*
 - *Zákonodárná*
 - *Soudní*
- Vertikální
 - Centrum
 - Územní samospráva

Politické režimy dle horizontální dělby moci

- Prezidentský – striktní dělba
- Parlamentní – pružná dělba
- Poloprezidentský – střední cesta
- Direktoriální – sdílení moci

Mapa režimů ve světě

O co vlastně jde - které faktory brát v úvahu

- 1) *Ústavu* a zakotvení jednotlivých orgánů, jejich postavení, pravomocí a souvztažností s jinými orgány
- 2) *Institucionální podmínky*, především typ volebního systému
- 3) *Strukturu společnosti*
- 4) *Politickou kulturu*
- 5) *Systém politických stran*

(Duverger: „Kdo zná klasické ústavní právo a nezná roli stran, vidí současné politické režimy zkresleně; kdo zná naopak roli stran a nezná klasické ústavní právo, vidí současné politické režimy sice neúplně, ale přesně.“)

Protože...

Kromě ústavních předpokladů, volebních a stranických systémů je velice podstatnou kategorií **reálná politická moc a její dělba** (*Machiavelli, Weber, Habermas*)

→ *ne náhodou bývá moderní politická věda definována jako „věda o politické moci“*

osobnost / strany / zájmové skupiny
(lobby) / elity / (formální/neformální)
instituce / společnost a její vztah k
politice

AR 2019-20

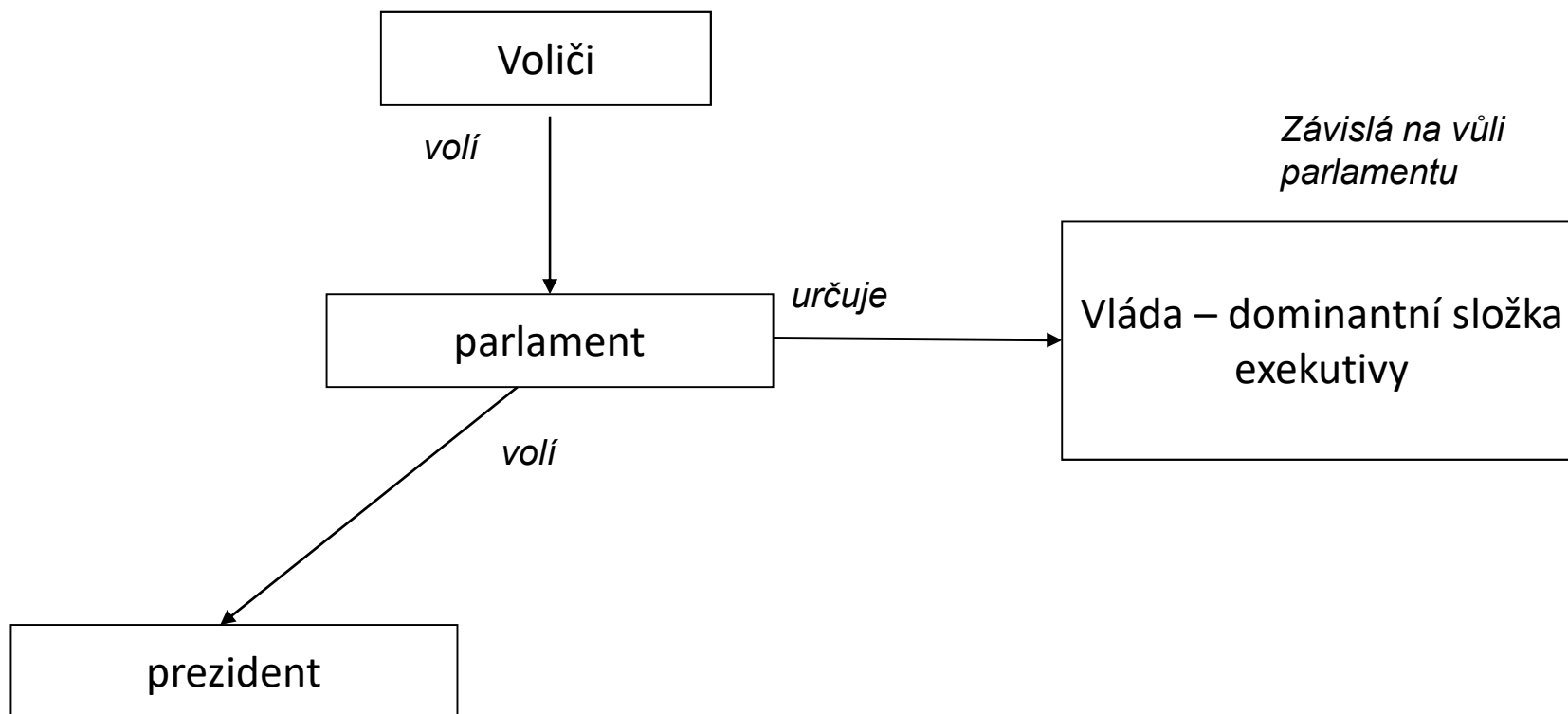
CEVROINSTITUT
[vysoká škola]

VLÁDNÍ SYSTÉMY / FORMY VLÁDY V DEMOKRACII

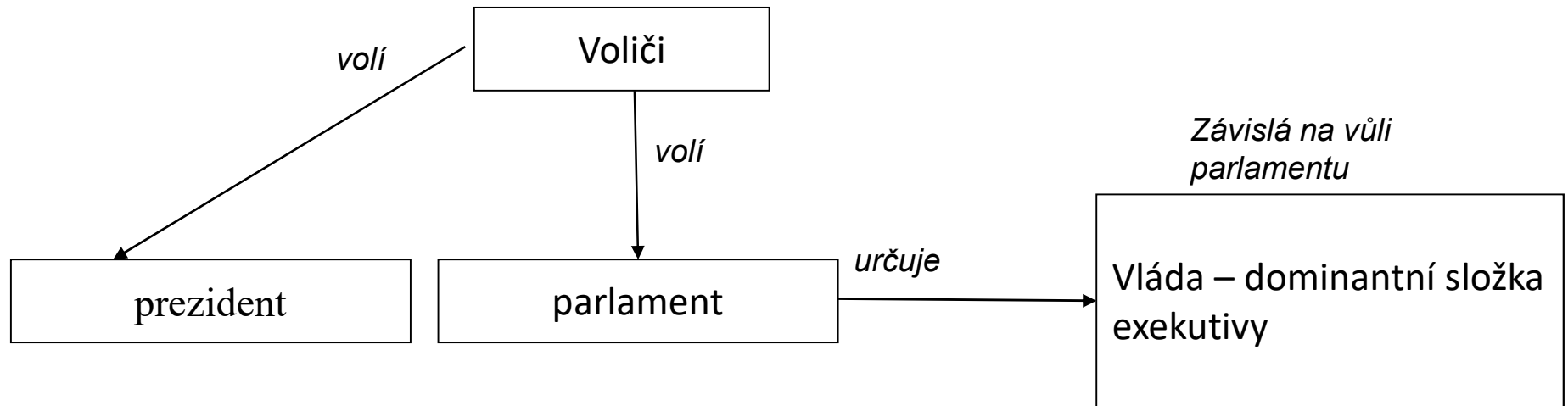
Parlamentarismus – základní principy

- Svrchovanost zákonodárné moci
- Princip sdílení moci
- Vlády jmenovány se souhlasem parlamentu, fungují jedině s jeho podporou, parlament je může odvolat (vyjádřit jim nedůvěru)
- Právo hlavy státu, resp. exekutivy rozpustit parlament

Parlamentní režim (nepřímo volený prezident)

Parlamentní režim (přímo volený prezident)

Parlamentarismus – typy

(Vladimír Klokočka)

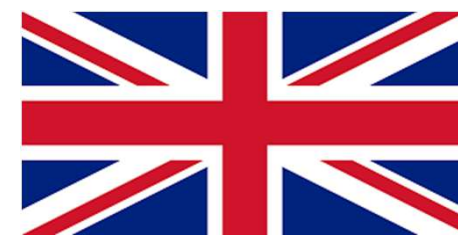
- Model britského parlamentarismu
 - Unikátní, svrchovanost parlamentu, nepsaná ústava, pozice premiéra...
- Parlamentarismus v ostatních konstitučních monarchiích
 - Modely se liší: Španělsko, Belgie, Nizozemsko, Švédsko, Dánsko...
- „Klasický“ republikánský parlamentarismus
 - Silný parlament, slabé vlády - Francie IV. rep., Itálie I. rep.
- Racionalizovaný parlamentarismus
 - Konstruktivní vyjádření nedůvěry, ústavní soudnictví - Německo, Maďarsko..
- Prezidiální parlamentarismus (odpovídá víceméně kategorii poloprezidentského režimu)
 - Francie

Typy parlamentarismu (G. Sartori)

- Premiérské (kabinetní, kancléřské) režimy – Velká Británie, Německo
- Parlamentarismus s převahou parlamentu – Nizozemsko, Česko
- Parlamentarismus s rozhodujícím vlivem politických stran – partitokracie (italská 1. rep.) nebo predominance jedné strany (Švédsko, Norsko, Japonsko...)

Premiérské (kancléřské) režimy

- Vláda strany, která vyhrála volby – její lídr se automaticky stává premiérem
- Faktory moci premiéra
 - ústavní zvyklosti – zj. právo kdykoli rozpustit dolní komoru parlamentu
 - síla a soudržnost vládní strany: obvykle absolutní většina, účinná kontrola poslanců
 - postavení lídra vítězné strany
- Slabší podoba – koaliční vlády, menší pravomoci kancléře
- Faktory moci kancléře
 - ústava – volba kancléře Bundestagem, konstruktivní vyjádření nedůvěry (racionalizovaný parlamentarismus)
 - síla a soudržnost vládní strany
 - postavení uvnitř vlastní strany

Parlamentarismus s převahou parlamentu (čistý)

- Plná závislost vlády na parlamentu - kabinet neřídí legislativu
- Složitý postup rozpuštění parlamentu X jednoduchý způsob vyjádření nedůvěry vládě
- Zpravidla koaliční vládnutí
- Moc není sjednocená, naopak je roztroušená a atomizovaná
- Nejasná odpovědnost
- Slabá stranická disciplína
- Slabá akceschopnost

Parlamentarismus s převahou politických stran / strany

- Partitokracie - vláda stran
- Existence jedné silné (tzv. predominantní) strany, která má po dlouhý čas (min. tři volební období) v rukou absolutní většinu parlamentu a tudíž i ve vládě
- Dělbá moci pak neprobíhá napříč institucemi, ale napříč predominantní stranou, jejími křídly, frakcemi a osobnostmi

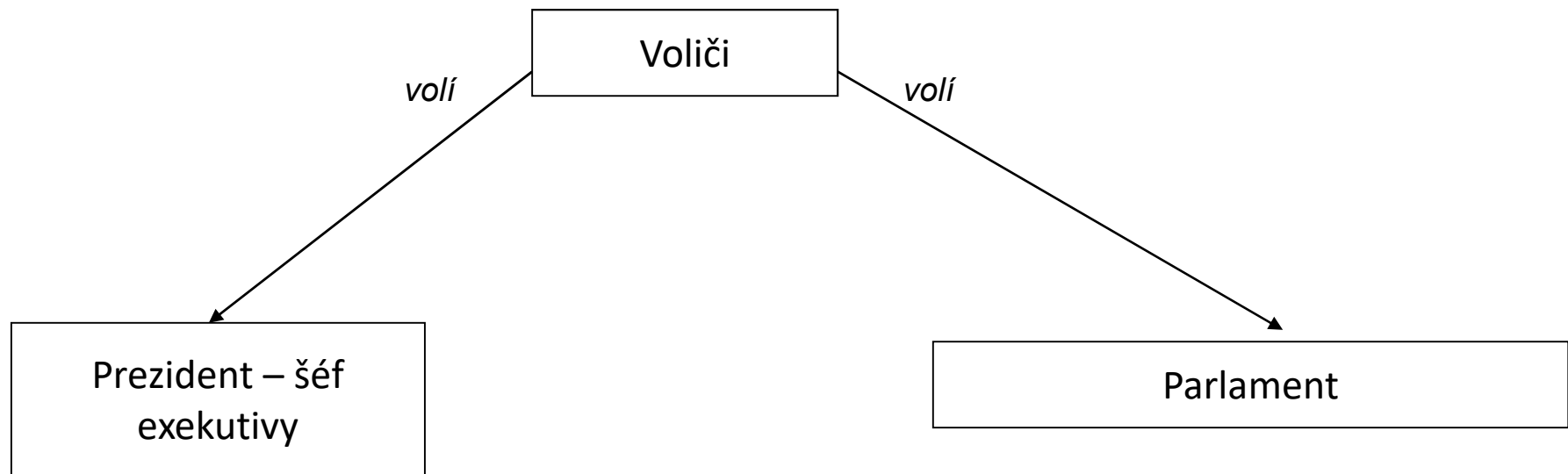
Postavení evropských premiérů v parlamentarismu

- *První nad nerovnými* (UK) – vůdce strany, který v podstatě nemůže být sesazen, jmenuje a mění členy vlády podle vlastního rozhodnutí – vládne svým ministrům, má nad nimi převahu
- *První mezi nerovnými* (Německo) – nemůže být sesazen prostým hlasováním parlamentu, může sesazovat ministry, ministři však jeho ne
- *První mezi rovnými* (většina kontinentálních parlamentních režimů) – stojí a padá se svými kabinetem, musí akceptovat ministry navržené stranou či koaličními partnery, malá kontrola na personálním složením vlády

Negativní parlamentarismus

- Vláda nepotřebuje aktivní podporu většiny, postačí tolerance většiny
- Vláda vládne tak dlouho, dokud jí není vyslovena nedůvěra většinou hlasů
- Platí presumpce důvěry
- Vláda s volbami nutně demisi nepodává
- Např. Švédsko, Dánsko, Rakousko, Norsko, Austrálie, Nový Zéland, Spojené Království, Nizozemsko
- Mezi jednotlivými příklady však existují jisté odlišnosti

Prezidentský režim

Prezidentský režim – základní principy

- Striktní dělba exekutivy a legislativy
- Přímá legitimita parlamentu i prezidenta
- Přímá volba prezidenta (*!pozor však na USA!*)
- Exekutiva v rukou prezidenta
- Neodvolatelnost prezidenta
- Nerozpustitelnost parlamentu
- Přísná inkompatibilita členství v legislativě a exekutivě

Prezidentský režim v USA

- Zcela autonomní výkon exekutivních a legislativních funkcí
- Prezident nemá ZDI – Kongresu předkládá jen návrh rozpočtu a Zprávu o stavu unie, má však právo veta vůči zákonům přijatým Kongresem
- Systém „checks and balances“:
 - Kongres schvaluje rozpočet, Senát schvaluje řadu členů prezidentské administrativy, v krajním případě tzv. impeachment
 - Prezident má silné právo veta vůči zákonům Kongresu

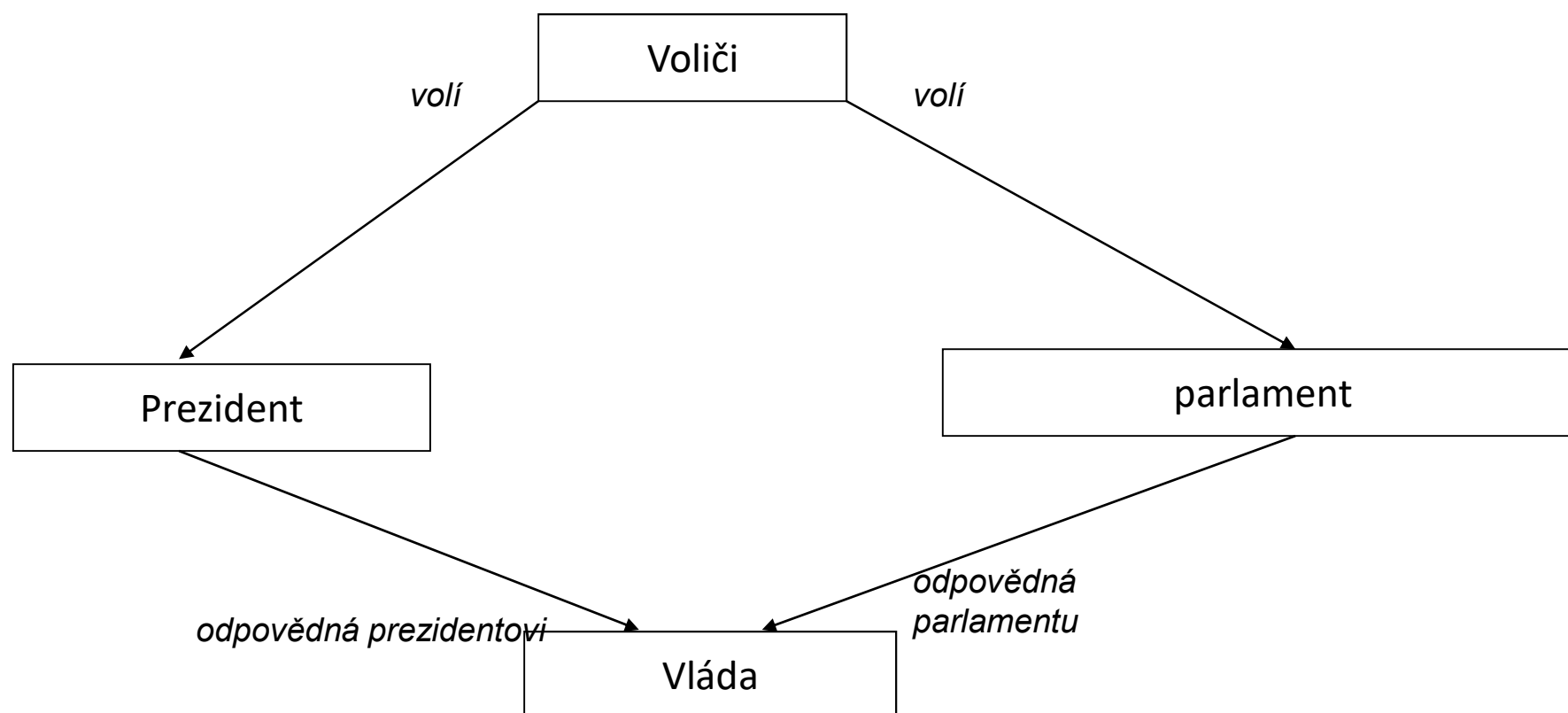
Prezidentský režim v USA – předpoklady úspěchu

- Specifická politická kultura – přistěhovalecká země, mísení kultur – pluralismus
- Silný individualismus
- Politické stranictví – dvě strany volebního typu - velmi pružné, nedisciplinované
- Mnoho center moci v důsledku federalismu a silného soudnictví (zj. Nejvyšší soudu) brání zneužití pravomocí

Prezidentský režim v Latinské Americe...

- Právý opak americké politické kultury
 - Autoritářství
 - Silná pozice armády
 - Národnostní a náboženské konflikty
- Silný kolektivismus
- Politické stranictví – mnoho nestabilních, ale dosti soudržných stran
- Velký sklon k zablokování systému – výsledkem je pak často vojenský puč

Poloprezidentský režim

Poloprezidentský režim – základní principy I.

- Moc je oddělená striktněji než v parlamentarismu, ale méně striktně než v prezidentském režimu
- Přímo legitimitou disponuje jak parlament, tak i přímo volený prezident
- Hlava státu (prezident) je volena všelidovou volbou na pevné funkční období
- Prezident má své specifické sféry vlivu a pravomoci (typicky v oblasti zahraniční politiky, branných otázkách...)

Poloprezidentský režim – základní principy II.

- Exekutiva má dvě hlavy
 - Prezidenta nezávislého na parlamentu - není oprávněn vládnout sám či přímo; jeho vůle musí být tlumočena vládou a přes její rozhodnutí
 - Premiéra (+ kabinet) závislého na parlamentu, avšak nezávislého na prezidentovi
 - Duální struktura autority umožňuje různé vyvažování a přesuny mocenské převahy v rámci exekutivy
- Klíčový je právě vztah mezi prezidentem a premiérem v rovině stranické příslušnosti a pozice
 - *Období souhlasných většin*
 - *Období nesouhlasných většin (kohabitace)*

Poloprezidentský režim ve Francii

- gen. de Gaulle – režim V. republiky – tradice bonapartismu
- Přímou volený prezident – dvoukolový volební systém
- Vláda odpovědná Národnímu shromáždění – volenému dvoukolovým většinovým systémem – při formování vlády aktivní role prezidenta
- Prezident má právo vyhlásit referendum
- Ve Francii se u moci střídají dva pevné stranické bloky: levice vedená socialisty a pravice vedená neogaullisty
 - ❖ *Tři případy kohabitace: 2x Mitterand, 1x Chirac*
 - ❖ *Aktuální vývoj*
 - ❖ *Ústavní změny*

Další poloprezidentské režimy

- Tzv. Výmarské Německo
- Finsko (do ústavních změn v r. 2000)
- Portugalsko
- Polsko (podle tzv. malé ústavy 1992-97)
- Island
- Litva
- Rumunsko
- Rusko (hybridní demokracie)
- Ukrajina
- Alžírsko
- Tunisko

Direktoriální režim ve Švýcarsku

- Vysoká míra koncentrace moci v rukou parlamentu – vláda je víceméně jeho výborem
- Vláda i parlament mají totožné funkční období
- Rotace prezidenta, který je zároveň premiérem – jen na jeden rok
- Legislativa přenáší na exekutivu některé své pravomoci
- Sedmičlenná vláda – tzv. magická formule – stálá čtyřčlenná koalice
- Přímá demokracie
- Decentralizace moci - federace

AR 2018/19

CEVROINSTITUT

[vysoká škola]

POLITICKÉ STRANY

Političtí aktéři

- **Politické strany**
 - Účastní se voleb
 - Cílem – dobytí politické moci
- **Zájmové skupiny**
 - Neúčastní se voleb
 - Cíl – vykonávat vliv na stát, mocenské orgány, politické strany
 - Mohou se politickými stranami stát
 - Odbory
 - Zástupci průmyslu
 - Zájmová sdružení (sportovci, pacienti, dopravci)
- **Politická hnutí**
 - Široce definovaný fenomén
 - Oproti politickým stranám jsou méně organizována
 - Oproti politickým stranám mají méně koherentní program
 - Například: Solidarita, Občanské fórum
- **Masmédia**
 - Tisk, rozhlas, televize, internet, blogy
 - „videopolitika“ (G. Sartori)

Politické strany

- politické strany klíčovými aktéry demokratického politického procesu
- Drtivá většina liberálních demokracií ve světě se neobejde bez politických stran
 - Výjimky Nauru, Marshallovy ostrovy či Tuvalu demokratické země bez existence politických stran
- Politické strany tvoří v moderních konsolidovaných i v nově vzniklých demokraciích páteř demokratického rozhodování
- Historicky se strany ukázaly jako nejefektivnější způsob reprezentace zájmů společenských skupin a prosazování jejich cílů
- Vládnutí v demokratických režimech = vláda politických stran

Definice politické strany

Palombara, Weiner:

- 1. Trvalá organizace, tj. organizace, která pravděpodobně přežije své současné vůdce;*
- 2. Dobře zařízená a zjevně trvalá místní organizace, udržující pravidelné a rozmanité vztahy na celostátním měřítku;*
- 3. Rozhodná vůle celostátních a místních vůdců organizace dosáhnout a vykonávat moc, ať už sami nebo s jinými, a nikoli pouze moc ovlivňovat;*
- 4. Snaha vyhledávat lidovou podporu ve volbách nebo jiným způsobem*

Definice politické strany

G. Sartori (1976)

- strana je jakákoli politická skupina, která se představuje ve volbách a je schopna prostřednictvím voleb umístit kandidáty do veřejných úřadů

M. Pedersen (1982)

- Organizace, jakkoli slabě či silně organizovaná, která buď nominuje kandidáty do veřejných funkcí, nebo která alespoň tento záměr deklaruje

Funkce politických stran

- Formulace společných cílů a zájmů
- Mobilizace společnosti
- Socializace politiky a stabilizace vládních orgánů

Klasifikace politických stran

- Kritéria klasifikace
 - Ideologie
 - Cíle
 - Organizační struktura
 - Historický vývoj
 - Původ a vznik
 - Pozice ve stranickém systému
 - Vztah k režimu
 - Velikost strany

Podle ideologie

- **Klaus von Beyme (1985)**
 - Liberální a radikální strany
 - Konzervativní strany
 - Socialistické a sociálně demokratické strany
 - Křesťansko-demokratické strany
 - Komunistické strany
 - Agrární strany
 - Regionální a etnické strany
 - Extrémně pravicové strany
 - Ekologické strany

Podle cílů

- Cíle politického soupeření
 - Vote-seeking
 - Policy-seeking
 - Office-seeking

Podle organizace

- Přímé strany x nepřímé strany
- Centralizované x decentralizované
 - *“virtuální“ strany*

Podle historického vývoje

- **Strana mas**
 - Typickými příklady jsou dělnické strany
- **Strana kádrů/notáblů (M. Duverger)**
 - Strana osobností, nízký počet členů
- **Catch-all strany (O. von Kirchheimer 1966)**
 - Oslabení role ideologie
 - Oslabení role řadových členů na úkor vedení strany
 - Oslabení vztahu strany k určité sociální skupině
 - Posílení vazby na zájmové skupiny za účelem financování

Podle historického vývoje

- **Strany profesionálů (A. Panebianco 1988)**
 - Profesionalizace vedení
 - Využívání masových médií, profesionalizace marketingu
- **Strany kartelu (Katz, Mair 1995)**
 - Závislost na státních subvencích pro politické strany
 - Přejít od občanské společnosti ke státu, jehož jsou stále více součástí
- **Strana podnikatelského typu (Harmel a Svåsand 1983)**
 - Strany založeny bohatými podnikateli
 - Strany „jednoho muže“

Dle původu - dva přístupy

- **Institucionalistický**
- **Sociálně-strukturální**

Institucionální přístup (M. Duverger)

- **Volební a parlamentní původ strany**
 - Elitní strany (strany kádrů či notáblů)
 - Volební výbory
 - Parlamentní kluby - zůstávají klíčovou mocenskou komponentou
 - Vyšší míra decentralizace a individualizace, silná role lídra
- **Mimovolební a mimoparlamentní původ strany**
 - Masové strany
 - Báze existujících zájmových či nátlakových organizací (*odborné, komory, intelektuálové, zednáři, církve, veteráni, politické ligy, tajné společnosti apod.*)
 - Přeměna ve stranu, organizační struktura přejata
 - Více centralizované - místní pobočky vznikají shora - silná kolektivní vedení

Institucionální přístup (M. Duverger)

- **Strany vzniklé sloučením nebo odštěpením**
 - Mohou vznikat v různých fázích vývoje stranického systému
 - Souvisejí s celou řadou faktorů:
 - frakcionalizací stran,
 - vznikem nových strukturálních konfliktů ve společnosti,
 - personální poměry ve straně,
 - otřesem důvěry ve strany a nutností nově oslovovat,
 - změnou vzorců chování v rámci stranického systému

- *Specifické případy: USA (spíše prezidentský než parlamentní původ), demokratizující se země, země třetího světa...*

Sociálně-strukturální

- **Sociální konflikty** - politické strany vznikají z tohoto konfliktu a představují reprezentaci jedné nebo obou stran konfliktu
- **Sociální třídy** - vznikají v důsledku stratifikace, spoluvytvářejí kolektivní identity a ty jsou živnou půdou pro vznik organizací s potenciálem transformovat se do stran
 - *M. Duverger a jeho přirozené dualismy; světová revoluce a komunisté, zahraniční politika*
 - *S. Rokkan a M. S. Lipset - koncept „cleavages“*
 - *D.-L. Seiler - genealogická klasifikace stran*
 - *R. Inglehart - „silent revolution“ - materialismu versus postmaterialismus*

Rokkan a Lipset - „cleavages“

	Teritoriální dimenze	Funkcionální dimenze
Národní revoluce	Periferie X centrum	Stát X církve
	<i>Autonomisté a centralisté</i>	<i>Sekularisté a katolické strany</i>
Průmyslová revoluce	Město X venkov	Vlastníci X pracující
	<i>Agrární strany</i>	<i>Buržoazní a dělnické strany</i>

Podle pozice v systému

G. Sartori – koncept relevance politických stran (1976)

- Rozlišení politických stran podle jejich významu a role v rámci stranického systému
- Relevantní strany – hrají roli v rámci stranického systému
 - *Koaliční potenciál* – strany jsou brány v potaz jako potenciální účastník procesu vytváření vládních koalic
 - *Vyděračský potenciál* – anti-systémové strany- jejich existence ovlivňuje chování a taktiku prosystémových stran
- Anti-systémové strany – strany jejichž cíle, ideologie a východiska jsou v zásadním rozporu s demokratickými principy; usilují o svržení stávajícího systému a nahrazení jiným systémem
- Extrémní strany – strany na kraji politického spektra
- Extrémistické strany – strany, které prosazují extrémistickou politiku

Monotématické strany

- Single-issue party
- Strany, které se profilují pouze v 1 klíčové otázce
- Trvalejší strany nuceny formulovat komplexní program
 - Strany zelených
 - Německo, Švédsko, Rakousko
 - „proti-evropská“ hnutí
 - Lidové hnutí proti Evropské unii (Dánsko)
 - Červnová listina (Švédsko)
 - Anti-imigrační strany
 - Listina Pima Fortuyna (Nizozemsko)
 - Demokraté Švédska (Švédsko)

AR 2019/20

CEVROINSTITUT
[vysoká škola]

STRANICKÉ SYSTÉMY

Stranické systémy

- Stranické systémy se svobodnou soutěží stran
- Stranické systémy bez svobodné soutěže stran
 - Systém jediné strany
 - Systém hegemonické strany

Stranické systémy

- Počet stran - výchozím kritériem pro klasifikace stranických systémů
- Klasifikace stranických systémů
 - monopartismus (systémy jediné strany nebo systémy státostrany)
 - bipartismus (systém dvou stran)
 - multipartismus (systém více než dvou stran)
 - Toto rozlišení najdeme již v roce 1896 v práci A. Lawrence Lowella

Další proměnné stranických systémů

- **Velikost stran**

- první typologií založenou na počtu a velikosti stran představil Jean Blondel (1968)
 - dvoustranický systém
 - systém dvou a půl strany
 - multipartismus s dominující stranou
 - multipartismus bez dominující strany
- Dominující strana má alespoň 40% hlasů a zpravidla má dvakrát více hlasů než druhá nejsilnější strana

- **Polarizace**

- ideologická vzdálenost mezi politickými stranami (G. Sartori)

Sartoriho typologie

- 2 proměnné pro analýzu stranických systémů
 - **Počet stran**
 - Tj. formát – vztahuje se k počtu relevantních stran
 - **Polarizace**
 - Tj. mechanismus – vztahuje se k reálnému fungování systému.
- typy
 - ❖ *systém jediné strany*
 - ❖ *systém hegemonické strany*
 - ❖ *systém predominantní (převládající) strany*
 - ❖ *bipartismus (systém dvou stran/dvoustranický systém)*
 - ❖ *umírněný pluralismus*
 - ❖ *polarizovaný pluralismus*
 - ❖ *atomizovaný pluralismus (zhruba více než 10 stran)*

Bipartismus

- Soutěž 2 relevantních stran
- Široce orientované/rozkročené strany
- Jedna ze stran vždy schopna získat absolutní většinu křesel v dolní komoře
- Jednobarevné vlády
- Alternace, resp. potenciál pro alternaci
- Slabá polarizace
- Unimodální rozdělení voličů
- Dostředivý směr soutěže
- Velká Británie

Umírněný pluralismus

- 3-5/6 relevantních stran
- Mechanismus podobný mechanismu bipartismu
- Bipolární charakter
- Alternace bloků stran
- Koaliční vlády
- Nízká polarizace
- Dostředivá stranická soutěž

Polarizovaný pluralismus

- Více než 5/6 relevantních stran
- Relevantní antisystémové strany
- Bilaterální opozice
- Silný střed
- Silná polarizace
- Převaha odstředivých tendencí
- Silná ideologizace politiky ve společnosti
- Nezodpovědné opoziční strany
- Periferní obměna vlády
- Imobilismus
- Výmarské Německo, 1. italská republika, IV. Francouzská republika, Chile před rokem 1973

System predominantní strany

- Soutěživý stranický systém
- Predominantní strana – absolutní většina křesel po dobu min. 3 volebních období
- Jednobarevné vlády
- Reálná soutěž stran
- Alternace kdykoli možná

Příklady

- *Indie – Kongresová strana*
- *Japonsko - Liberálně-demokratická strana*
- *Švédsko, Norsko – Sociální demokracie*
- *Irsko – Fianna Fáil*

System jediné strany

- V praxi existuje pouze 1 legální strana
- Liší se podle míry intenzity ideologie a míry mobilizace mas
 - System totalitní strany
 - System autoritářské strany
 - System pragmatické strany
- Španělsko po roce 1939 – zpočátku system autoritářské strany, později system pragmatické strany

System s hegemonickou stranou

- Autorem konceptu hegemonické strany polský politolog Jerzy Wiatr
 - Koncept k popsání stranického systému v Polské lidové republice před rokem 1989
- Povolená existence dalších politických stran (tzv. satelitní strany)
- Absence skutečné soutěže stran
- Nesoutěživý charakter systému
- Systémy národní fronty
- Přítomnost ostatních stran má budit zdání soutěže, svobody, legitimacy
- 2 podtypy hegemonické strany
 - Ideologicko-hegemonická strana (PSDS v Polsku)
 - Pragmaticko-hegemonická strana (Institucionální revoluční strana v Mexiku)

Teorie koalic

- Koalice – partnerství 2 a více aktérů
- Typy koalic
 - Volební
 - Legislativní
 - Vládní
- Teorie navazuje na teorii racionální volby a teorii her
- Co je racionální?
 - Dosažení maxima cílů za vynaložení minima nákladů
 - Cíle: peníze, moc, křesla v parlamentu, křesla ve vládě
 - Náklady: úsilí, peníze, čas, kompromisy...
 - V teorii koalic: zajištění potřebné legislativní většiny k prosazení návrhů vlády

AR 2019/20

CEVROINSTITUT
[vysoká škola]

VOLBY A VOLEBNÍ SYSTEMY

Vývoj atributů volebního práva

Všeobecné volební právo

- každý občan má právo volit a nepřímo se podílet na politické řízení společnosti - rozšíření evoluční i revoluční cestou
- postupné rozšiřování práva - cenzy (majetkové, daňové, rasové...)
- dva kroky: nejprve všeobecné jen pro muže, teprve později a postupně i pro ženy
- ženy nejprve Wyoming (1869), Nový Zéland (1893), v Evropě Finsko (1906), ...ČSR (1918)..., USA (1920)... v katolických zemích Evropy až po 2. sv. válce... Švýcarsko až 1971 (polokanton Appenzell-Innerrhoden až 1991), Lichtenštejnsko 1984
- přelomová data - 1789 (Francie) a 1848 (Švýcarsko)

Vývoj atributů volebního práva

Omezení všeobecnosti v současnosti

- Státní občanství - prolomení v zemích EU (eurovolby, komunální volby)
- a/nebo trvalý pobyt
- Odsouzení od jisté výše trestu
- Pozbytí způsobilosti k právním úkonům
- Diskuse o dalších omezeních (rozšíření)
 - Věk pro aktivní VP - povětšinou 18 let, 16 let v Brazílii a Rakousku (z nedem. zemí Kuba, Írán)
 - Více hlasů osobě, která je zákonným zástupcem dítěte - rodič hlasuje vícekrát, vedle svých hlasů má hlasy za své děti
 - Otázka kauce u pasivního VP

Vývoj atributů volebního práva

Rovné

- Každý občan má hlas se stejnou hodnotou - opakem byl např. kuriový systém
- Poprvé uplatněno společně s všeobecným ve Švýcarsku (1848 - ale jen muži), natrvalo poprvé ve Francii (1870), Německu (1871), Rakousko-Uhersko (1907)..., v UK až 1948
- Čistá rovnost jen v teorii - viz nestejně velké volební obvody...

Nerovnosti v hlasování

- De iure: přidělení více hlasů určitým skupinám voličů, rozdělení voličů do několika skupin, s razantními rozdíly v počtu voličů připadajících na 1 posl.
- Volební obvody - gerrymandering - manipulace s hranicemi v.o. (klasický/dvoustranický); malapportionment - vymezení různě velkých obvodů tak, aby jisté obvody vysílaly do zast. sboru více zástupců, než by odpovídalo jejich lidnatosti

Vývoj atributů volebního práva

Přímé

- Opakem nepřímého založeného na volbě volitelů, kteří vybírali poslance - v některých případech až do dneška
- V průběhu 19. století ve většině zemí
- Dnes častá nepřímá volba hlavy státu (parlament/volební sbor), resp. horní komory parlamentu (kvazihorní komory)

Tajné

- Opatření proti volební manipulaci
- Poprvé Francie 1789 (zástupci 3. stavu), pak Jižní Austrálie 1856 natrvalo
- Totalitní režimy 20. století tuto podmínku zpravidla nedodržovaly, resp. dodržovaly jen formálně

Volební právo versus volební povinnost

- Volební právo jako veřejná funkce (veřejný zájem) → povinnost
- Volební povinnost v řadě zemí zůstala - v Evropě např. Belgie, Itálie...
- Trestem za neomluvenou neúčast je nejčastěji pokuta, případně ztráta volebního práva v případě opakované neúčasti

Ideální model vývoje voleb v pěti fázích (S. Rokkan)

- *Období před Velkou francouzskou revolucí* – místní a provinční volební praktiky, volby politických orgánů byly vázány na korporativní pojetí politického člověka (šlechta, duchovenstvo, cechy)
- *Období po VFR* – období celosvětové standardizace pravidel; VP se přestává vázat pouze na příslušnost k určitému stavu - rozhodující je ekonomická síla voliče (majetek, vysoký příjem, daně)
- *Vstup mas do politiky* – volební právo se stává všeobecným (ve smyslu pro muže), ne však stále rovným, roli hraje gramotnost a usedlost voličů, ekonomické podmínky nemají vliv na všeobecnost, na rovnost však stále ano – existence kuriového systému a pluralitní hlasování (více hlasů)
- *Odstranění všech ekonomických a sociálních překážek* – stále zůstává odlišná váha hlasů, geografické zvýhodňování
- *Uznání univerzálního a rovného volebního práva* – rozšíření na ženy a mladé lidi

Vývoj všeobecného volebního práva (S. Rokkan)

Vstup do jednotlivých období šel ruku v ruce s postupující demokratizací a překračování tzv. prahů:

- *práh legitimace* (oprávnění) – obyvatelé obdrželi první politická práva (shromažďování, sdružování, svoboda projevu)
- *práh inkorporace* (začlenění) – neprivilegovaným vrstvám bylo přiznáno právo participovat na volbě politických zástupců
- *práh reprezentace* (zastoupení) – snižování překážek bránících vstupu nových politických sil do parlamentu
- *práh exekutivní moci* – do parlamentu a případně i do vlády se mohou prosadit zástupci všech občanů od jistého věku

Tradiční formy hlasování

- Tištěný volební lísek
- Mechanický sčítací stroj
- Děrný štítek
- Optické snímání hlasů
- Elektronické hlasování ve volebních místnostech

Alternativní formy hlasování

- Jedna z možností jak zvýšit volební participaci
- Zastánci i kritici

Formy:

- Korespondenční hlasování (ve Švýcarsku 2003 až 69% voličů; v některých státech USA zavedeno všeobecné korespondenční hlasování: Washington, Oregon...)
- Hlasování prostřednictvím telefonu
- Hlasování prostřednictvím digitální TV
- Hlasování SMS zprávami
- Internetové (elektronické) hlasování - nejdále Estonsko 2007

Klasifikace volebních systémů

- **Většinové systémy**
 - veškeré mandáty jsou na úrovni obvodu přidělovány jedné kandidátní listině (kandidátovi)
- **Systémy poměrného zastoupení**
 - na úrovni obvodu jsou mandáty děleny v souladu s poměrem hlasů mezi kandidátkami
- **Smíšené systémy**
 - část mandátů je přidělována dle většinové, část dle poměrné techniky - obě musejí mít reálný vliv na volený orgán

Význam volebních systémů

Vedle struktury společnosti a existujících „cleavages“ hlavní faktor, který ovlivňuje **formát a mechanismus stranického systému**, tedy:

- *počet relevantních stran,*
- *jejich sílu*
- *jejich interakce (formování a fungování vlád, charakter opozice, koaliční vzorce... ostrakizaci)*

Většinové systémy

- Přidělují mandát vítězi (vítězům)
- Pokud se ve volebním obvodu rozděluje více mandátů, není jejich snahou rozdělit je v poměru, nýbrž většině hlasů
- Dále se dělí na (možnost různých kombinací):
 - *Relativně většinové*
 - *Absolutně většinové*
 - *Jednokolové*
 - *Dvoukolové (TRS)*

Většinové systémy

Počet kol / charakter většiny	Relativní většina	Absolutní většina
Jednokolový	FPTP, (BV/PBV)	AV
Dvoukolový	TRS s (částečně) otevřeným 2. kolem	TRS s uzavřeným 2. kolem

Systemy poměrného zastoupení

- Velká variabilita:
 - *Velikost volebního obvodu (2-x)*
 - *Volební formule (přepočítavací metody)*
 - *Počet skrutinií*
 - *Volební klauzule*
 - *Prémie*
 - *Charakter kandidátky (míra personalizace)*
- Důsledkem je nestejně silná reprezentativita a proporcionalita – SPZ může mít proporční i většinový efekt!!!

Velikost volebních obvodů

- Nejdůležitější proměnná volebních systémů - „district magnitude“ (M)
- Označuje počet mandátů, které se rozdělují ve volebním obvodu
- 3 kategorie volebních obvodů
 - *Malé (2-4)*
 - *Střední (5-9)*
 - *Velké (10 a více)*
- Čím menší volební obvody, tím větší disproporcionalita (rozdíl mezi podílem hlasů a podílem mandátů)
- Efekt „zrcadlení“ (podíl hlasů = podíl mandátů) nastává s obvody 20 a většími

Volební formule

- Matematické metody, které slouží k převodu hlasů na mandáty
- 2 hlavní skupiny:
 - *Volební kvóty*
 - *Volební dělitelé*

Volební kvóty

- V češtině též „volební číslo“
- V zahraničí – metody nejvyšších zbytků (*largest remainder*)
- 2 veličiny
 - S - celkový počet křesel (seats)
 - V – celkový počet hlasů
- Nedokáží rozdělit všechny mandáty, jsou proto doplňovány dalšími technikami
 - *Hareova kvóta*
 - *Hagenbach-Bischoffova kvóta*
 - *Imperiali kvóta*
 - *Posílená Imperiali kvóta*
 - *Hare-Niemeyerova formule*

Uzavírací klauzule

- Zákonem stanovené procento hlasů, které musí strany překročit, aby jim přiděleny mandáty
- Funkce snížit stranickou fragmentaci

Nejčastěji 5% (ČR, Slovensko, Německo, Estonsko, Polsko, Chorvatsko, Lotyšsko...), ale i 8% Lichtenštejsko, 10% Turecko, 17% Řecko (1974-1981), 2% Izrael, Dánsko, 3% Španělsko, Řecko ...

Charakter kandidátních listin

- Kritérium: do jaké míry může volič do kandidátní listiny zasahovat
- 3 typy kandidátních listin
 - Přísně vázané kandidátní listiny
 - Vázané kandidátní listiny
 - Volné kandidátní listiny

Jednojmenné přenosné hlasování (irský systém)

Příklad Irska

- 166 poslanců voleno ve 41 v.o. po 3-5 mandátech
- Strany kandidují buď jednoho nebo více kandidátů - dle své odvahy
- Kandidát je zvolen, když naplní tzv. *Droopovu kvótu*: $Q = H/(M + 1) + 1$
- Volební lístek se jmény kandidátů všech stran – volič sestavuje pořadí podle svých preferencí, a to zapsáním číslice od 1 do x
- Tolik skrutinií, aby byla obsazena všechna křesla – metody shora (přerozdělování dalších hlasů kandidáta, který už byl zvolen) a zdola (pokud nejsou ještě naplněna místa, nastupuje v podstatě australský systém)
- Hlasy jednoho voliče se tak dají používat několikrát, aniž by musel jít znovu k volbám
- Zachovává teritoriální vazbu i personalizaci a navíc je proporční – mnoho expertů jej považuje za nejlepší volební systém

Smíšené volební systémy

- Kombinace proporčních a většinových systémů pro volby do jediné komory
- Každý ze systémů musí být zastoupen aspoň v 5 % mandátů
- Moderní trend při volebních reformách